

Милић Милићевић

Историјски институт САНУ

Београд

„Sgm“ РАДОВИ ЖИВОЈИНА МИШИЋА

Уз Карађорђа и свега шачицу других, име Живојина Мишића увек је призивало сећање на једног од највећих српских војсковођа, на некога коме је кривудава пут судбине од сељачета из Струганика донео знамење победника и војводски чин. Мишићев пут био је посебан и плодан, али као по правилу и нимало лак. Ветеран шест ратова бивао је и пензионисан, стекавши заслугом злонамерне околине и епитет „бившег човека“. Ипак, војничка способност Живојина Мишића у критичним моментима увек је долазила до изражаја, а његов карактер и понашање у таквим тренуцима чинило га је ако не и најбољим, оно сигурно најхаризматичнијим међу четворицом српских војвода.

У мирнодопским годинама живота Мишић је прошао командне дужности у хијерархији од четног командира до команданта дивизијске области. Био је ађутант краљева Милана и Александра, предавач на Војној академији, члан разноврсних комисија и практично вршилац свих војних послова које је један српски официр током каријере, могао обављати.

Уз све дужности Живојин Мишић оставио је себи времена да се истакне и у домену војне литературе. Још као релативно млад официр у часопису „Ратник“ објављује радове преведене са немачког. Године 1907. у Београду излази „Стратегија“, његово најобимније дело, настало на основу ранијих предавања полазницима Војне академије. До Балканских ратова Мишић, заједно са пуковником Мирком Ротовићем, преводи 5. и 6. књигу „Тактике“ Виљема Балка. С писатељству Војвода посвећује и своје последње дане, описујући, нажалост не до краја, свој плодан, али и мукотрпан војнички живот.¹ Недовршеност

¹ О Мишићевој библиографији опширније: В. Б. Савић, *Војвода Живојин Мишић. Стоменица*, Ваљево 1989, стр. 673.

списа „Моје успомене“ била је вероватно најзначајнији разлог због кога се оно у штампаном облику, појавило тек 1969. скоро пола века након смрти победника са Сувобора.²

И у потоњим временима, лик Живојина Мишића остао је недосликан. Унаточ великом броју разноликих списа, један целовит историографски исказ о њему, до данас још увек није настао.³

Досадашњи прилози објављени у нашој науци, указали су на чињенице да је он током низа година био сарадник у часописима „Ратник“ и „Узданица“, те, да је у листу „Новости“ сарађивао и као новинар.⁴ Уреднички послови у споменутом „Ратнику“ такође су у једном краћем периоду, од јуна 1903. до маја 1904, поверени пуковнику Мишићу.⁵ Такође је познато да је Мишић у време свог првог пензионисања, током 1908-1909. био уредник, а наводи се и сарадник, независног војног листа „Српска војска“.⁶ Остало је ипак нејасно, како је Мишић, осим уредничке делатности, сарађивао на овој периодици, или прецизније, који су конкретни написи евентуално потекли из његовог сопственог пера. Мора се према томе сумњати, јер би таква поставка била нелогична, да личност која је била уредник, а већ окушана у списатељској делатности, у истом листу, не остави бар неки чланак.

Отежавајућа околност код приступања анализи почива на томе да су радови објављени у „Српској војсци“ по правилу потписани псеудонимом. Разлог овоме, лако је објаснити. Лист је био независан, а тон објављених чланака често је био врло критичан, чак противан официјелним ставовима, појавама и догађањима у тадашњим војним круговима. Стога би било нормално да у оваквим околностима, поготово као пензионисани виши официр и Живојин Мишић у потпису, не наводи своје право име. Ипак, један чланак у листу, као и део мемоара војводиних, подстичу на сумњу да се иза једног од псеудонима крије нико други до сам Живојин Мишић.

У броју 3 овог листа, од 9. 11. 1908, на странама 7-8 објављен је под називом „Ратне слике“ један краћи напис, сећање на рат са Бугарима.⁷ Текст потписан псеудонимом „Sgm“ представља класичну ратну причу. Обвезник мобилисан за рат, због невојничког држања проглашен је за „шкарт“. Супротно, током битке на Сливници он исказује велику

2 Ж. Мишић, *Моје успомене*, (приредио С. Скоко), Београд 1969. стр. 5-7.

3 Списак радова о Живојину Мишићу: В. Б. Савић, нав. дело, стр. 673-684.

4 Исто, стр. 673.

5 *Двадесетипетољетошњица Рајника 1879-1904*, Београд 1904, стр. 474.

6 В. Б. Савић, нав. дело, стр. 673.

7 Види наведен оригинални текст.

прибраност и јунаштво због чега бива одликован медаљом за храброст. Своју ратничку каријеру, нажалост, војник завршава у власотиначкој болници преминувши од упале плућа. Прича би била само једна од вероватно многих сличних, да се у њој не јављају неки значајни детаљи и што је још битније да се исти исказ, на другом месту, не понавља десетак година касније.⁸

Већ по самом начину излагања у првом, као и другом, поновљеном тексту може се закључити да је аутор био директан учесник, очевидац збивања. Многи, потпуно идентични детаљи томе говоре у прилог. Прво, војник о коме се говори је родом из Струганика, Мишићевог родног села. Даље, јединица о којој се говори: 1. чета, 1. батаљона, пука (5.) „Краља Милана“ је она иста у којој је тада, као поручник, војевао и будући војвода. Име команданта јединице, капетана Грујице Цукавца, па чак и име наредника, Максима Баковића, који је и раније био подређен Мишићу, такође се поклапају. Детаљи описа, да војник са скинутим опанцима, са грудобрана гађа бугарског противника и да својим саборцима који не показују довољно храбрости баца земљу у очи, поново су идентични.

Истини за вољу, сећање објављено под псеудонимом „Sgm“ и оно касније у Мишићевим мемоарима, има и извесних одступања. У чланку, аутор говори у трећем лицу, док у мемоарима исти говори у првом. Објашњење за ово представља сама Мишићева биографија. Познато је, да је у време свог уредништва он био у немилости, пензионисан, па му потписивање у јавном гласилу, сигурно не би ишло у прилог. Друга, много значајнија разлика у два истоветна текста садржана је у имену описаног војника. У листу, он се јавља као Драгић Пауновић, док је а у потоњем делу презиме је исто, али је под именом наведен Живојин. Ово неслагање дало би се објаснити временском разликом настанка текстова, односно Мишићевом животном доби, нарочито ако се прихвати мишљење, да су „Успомене“ писане по сећању, без икакве архивске грађе и личних забелешки.⁹ Уосталом и друге чињенице често су у колизији са Мишићевим сећањима, а таквих примера има и у оквиру ма његовог сопственог исказа.

Поред свих, као што смо видели, лако објашњивих несугласица оправдано се може сумњати да је творац чланака са псеудонимом „Sgm“ и аутор дела „Моје успомене“ једна те иста личност. Хронологија догађаја везаних за Мишића томе такође говори у прилог. Последњи чланак „Српске војске“ потписан наведеним псеудонимом об-

8 Уп. Ж. Мишић, *Успомене*, стр. 115, 129-131.

9 Ж. Мишић, *Успомене*, стр. 5.

јављен је 1. 3. 1909. у броју 9. Управо у том времену (4/17. 3. 1909.) Мишић бива реактивиран. Захтевна војничка дужност имала је своју последицу, немогућност наставка уредничке, а са њом и списатељске делатности.

До овог времена у „Српској војсци“ под псеудонимом „Sgm“ објављено је десет чланака. Сви осим првог, тичу се актуелних војних питања, тачније, то су критичка разматрања о проблемима у њој. Разврстани према тематским целинама, чланци у бројевима 5, 6 и 8 од 1908. и последњи у броју 10 из 1909. посвећени су војној наобразби командног кадра и разматрају начине којим би се она подигла на виши ниво. Два друга чланка, објављена у истом двоброју (9-10) указују на неправилности службених односа у војсци, што према мишљењу аутора штети њеној компактности и осећају колективног духа.

За разлику од поменутих чланака који се уопштено могу подвести под тему војних питања, први уводни чланак „Sgm-a“ објављен у броју 2, под називом „Може ли бити мира на Балкану“ представља кратку војно-политичку, односно војно-историјско-географску студију посвећену Босни. Избор ове теме наметао се сам по себи јер је почетак изласка „Српске војске“ датиран непуних месец дана, после указа о Анексији (23.9./6. 10. 1908.). Тон овог, у односу на остале одударачућег чланка, одише негодовањем према хабзбуршкој монархији, а политички најзанимљивије у њему су извесне промисли о могућој управи над Босном, као и разматрања о повлачењу евентуалне границе која би задовољила интересе Србије и Црне Горе.

Све до сада наведено, као и оригинални чланци у прилогу, има за циљ да са неминовном дозом историографске ограде, укаже на највероватнију чињеницу да су творац дела са псеудонимом и Живојин Мишић заправо иста особа. Прихватање ове сугестије учинило би његов списатељски опус обимнијим, а његов животопис богатијим од оног који је до данас у историографској науци био прихваћен.

СРПСКА ВОЈСКА, год. 1, бр. 2, 2. новембар 1908, стр. 1-3.

МОЖЕ ЛИ БИТИ МИРА НА БАЛКАНУ?

Од почетка XV века па до данашњих дана Босна и Херцеговина немају мира. Пуних су пет векова ове две најлепше српске покрајине с извесним прекидима, биле попрште крвавих сукоба и узајамничкога отимања око Босне између Османлија и никад незајажљивога суседа – Аустријанаца.

Турци Босну бране, па кад је год не могаху одбранити, они је напуштаху опљачкану; Аустро-Мађари Босну нападаху, пљачкаху, па је опет по нужди напуштаху огољену и поробљену. Увек Босна тужна и невољна.

Ове калејдоскопске промене пљачкања и заробљавања ових покрајина изгледаше да ће престати у другој половини XVII века, дакле у доба, када се полако поче уздизати снага и моћ севернога им суседа – Хришћанина, а поче опадати сила и моћ османлијска.

Тако изгледаше, али тако не беше.

Осиљени северни сусед – хришћанин тек од тога доба доби силан прохтев на Босну и Херцеговину.

Свесна моћног утицаја географскога положаја Босне и Херцеговине на њене давнашње жеље, да се шири на југ, Аустрија је од вајкада тежила да заузме те покрајине, како би на тај начин отклонила једну од врло опасних препона њеним агресивним умишљајима за продирање на југ.

Српски народ ових покрајина вечито је осуђен на тешке и неутешне патње, једино благодарећи географскоме положају своје домовине према петвековним покудама свога „цивилизованог“ суседа с ону страну Саве и Драве.

Аустријске војсковође: Лудвик Баденски, принц Евгеније Савојски, ђенерали: Петраш, Јован Драшковић, Мифлинг и Девинс, кнез Карло Лихтенштајн и многи други који војеваше по Босни, најбољи су сведоци трајне жудње аустријских државника за освајањем Босне.

Увек лаковерни српски народ у свима походима аустријских војсковођа у ове две покрајине српске јатомице је ступао у редове аустријских бораца противу Османлија с надом, да ће их с те стране кад тад обасјати сунце слободе! ...

Босна с Херцеговином по своме географскоме положају чине у војничком погледу непосредну позадину Далмацији и пристаништима Јадранскога Мора. Држање Далмације и владање морским пристаништима у војничком погледу, веома много зависи од тога, чија је Босна и Херцеговина.

Окупацијом Босне и Херцеговине отклоњена је с тога у неколико зебња Аустро-Угарске за позадину Далмације и морских пристаништима јер свима навалама Аустро-Угарске на југ Босна би јој увек била у боку, те би испадима из Босне биле директно угрожене све могуће њене операције у продирању к југу.

Након 30 година од окупације Аустро-Угарска у садање доба на недостојан начин једне велике силе присваја она себи за навек две од најлепших српских покрајина. Јевропа и у овој прилици, како изгледа, вољна је да пристане на решење: *да привремено заробљена Босна и Херцеговина остане вечито робље.*

Овим чином отклоњене су не само за навек све зебње Аустро-Угарске по питању безбедности позадине Далмације и пристаништа Јадранскога Мора, него је у исто доба анексијом тих области нестало опасности по Аустро-Угарску, да једног лепога дана, а на основу буди каквога измишљенога повода, окупира и Србију.

Јевропа дакле не да живота једном великом делу словенскога народа, она не да живота, Србији и Српству. Али треба знати да су прошла времена средњевековних завојевања пљачкања, отимања и подјармљивана читавих нација. Јевропа је данас националистичка. Она је одавна прокламовала начело национализма. Ослобођење Италије и уједињење Италијана, уједињење Немаца, ослобођење Бугарске и њено уједињење с Источном Румелијом, и аутономија Крита плодови су тих начела. Док се тако ради са Србијом и Српством: окупацијом и анектирањем чисто српских покрајина, гази се напред поменуто начело на штету Српства, па се на тај начин посредним путем онемогућава садањој слободној Краљевини Србији да и даље живи и даље да се развија политички у духу свога национализма! ...

Србији и Српству изузетно у Јевропи не допушта се ширење и напредовање у прокламованоме начелу национализма. А зашто? ... Зато што то не годи интересима аустро-угарске мозаичке монархије. Њеним прохтевима нико не стаје на пут, њене освајачке прохтеве подржава „цивилизована“ званична Јевропа на штету политичкога бића Србије и Српства, и све то чини она Јевропа, која с пуно свога цивилизаторскога поноса продире чак и у дубину Азије и Африке.

Место начела мира, помирљивости и начела национализма, гнева, освете и подјармљивана. Германизам у овоме предњачи, а велико Словенство Јевропе поцепано, заваљено и пометено, само посматра и чини пута германштини.

Дотерана скоро до ивице своје политичке пропасти, Краљевина Србија чинила је и чини апел на просвећени свет Јевропе и указује на зло, које хоће да удави Српство.

Од времена новијега самосталнога живота Србије, непрестано се довикује Србији од стране великих сила „цивилизоване“ Јевропе: „Будите мирни и стрпљиви. Ваше ће се жеље изнети пред конференцију сила и она ће имати у виду ваше жеље.“ Лаковерни српски народ мирује, ћути и нада се. Конференција се састаје, одлучује, досуђује и разилази, а Србији и Српству све јаднији и чемернији дани.

Последњим чином Аустро-Угарске, малена Краљевина Србија и још мања Кнежевина Црна Гора стоје данас, како изгледа, усамљене у Јевропи пред питањем живота или смрти ... *Пре мрејти, неђо овако живејти.*

Краљевина Србија и Кнежевина Црна Гора и последњи ће пут сачекати мирно састанак конференције и њено решење, па не буду ли на тој конференцији заштићени њихови национални интереси с потпуном гаранцијом њиховога напредовања, онда ће ове две малене српске државе на срамоту „цивилизоване“ Јевропе морати оружјем у руци да изађу на сусрет незајажљивим прохтевима силнога и моћнога суседа отимача.

Да резимирамо, шта добија Аустро-Угарска анексијом Босне и Херцеговине, а шта тиме губи Србија:

Аустро-Угарска обезбеђује за се целокупну позадину раније отете Далмације с пристаништима пространога Мора Јадранскога.

Она потпуно обезбеђује свој бок и позадину у свима приликама, кад јој се прохте да предузме какав било освајачки покрет ка југу преко овако ослабљене Србије.

Скоро 200 година Аустрија је аргусовим очима пратила и подстицала све покрете на Балкану, са жудњом, да што пре присвоји Босну и Херцеговину, и ево где она на срамоту XX века једним потезом пера некаквога свога барона забада нож у најосетљивији живац целокупнога Српства, а „цивилизована“ Јевропа то гледа и ћути! ...

Анексијом Босне и Херцеговине Србији је одзвонио и дванаести час њенога самосталнога бића, јер јој је овим челичним обручем силне Аустро-Угарске онемогућен даљи и политички и економско-привредни живот и ударен колац најјачем растројству српског племена. Србија нема слободнога излаза на море, она је овом отимачином остављена на милост и немилост једнога нечовечнога и бого мрског суседа.

Анексијом ових покрајина потпуно је заробљено преко милијун и по чистих Срба и скоро јединих становника ових области.

Анексијом ових покрајина Аустро-Угарској су широм отворена врата и потпуно обезбеђени сваковрсни економски и војнички подвизи у погледу Србије и Црне Горе.

Општи резултат: *Аустро-Угарској све, а Србији и Црној Гори мање него ништа!*

Ако је „цивилизованој“ Јевропи стало до истинскога мира на Балкану и у Јевропи, онда она има још времена да се размисли и да Аустро-Угарској посаветује или да је на послетку приморе:

1. Да се Босни и Херцеговини призна и огарантује *још једна аутономна ујрава, на челу које би био још један Србин*, јер у тим двома покрајинама с малим изузетком искључиво живе Срби. *Аутономна Босна и Херцеговина да буду још једна од најбољих модерне монархије.*

2. Ако се по несрећи српскога народа мора Аустро-Угарској уступити нешто од покрајина Босне и Херцеговине, онда је никако не допустити на десну обалу реке Босне и на леву обалу реке Неретве.

Према овоме, признајући Србији и Црној Гори право на политички живот, нова граница Србије на западној страни требала би да иде *од Саве па реком Босном до Зенице, одакле на Зеу планину, па даље реком Неретвом до њеног ујтока у Јадранско Море, остављајући Мостар Србији. Остива Корчула, Лагош и Мелега да припадну Србији.*

С извесним трговинско-економским или другим концесијама од стране Србије и Црне Горе, по пријатељском споразуму Турска би уступила *Црној Гори целокупно међуречје Дрине и Лима*, а на југу од Далмације *да јој се уступи*

Ћпросѣорија од зграховског кључа до морске обале, остављајући Херцег-Нови Црној Гори.

Кад Аустро-Угарска полаже неко уображено право на две чисто српске области, онда далеко веће право на те области мора да полаже словенска Србија и Црна Гора без којих њима нема живота, нити ће бити мира на Балкану.

Српски народ и српска војска свесни својих националних идеала и у овој прилици излазе са својим хуманим и националним гледиштима и правима пред суд цивилизоване Јевропе и на њој је сад да каже, у колико јој лежи на срцу хуманост и правда и да ли она уопште жели мира на Балкану.

Пристати на неповољније уступке у питању Босне и Херцеговине, значи бити издајник народне српске мисли.

Sgm.

СРПСКА ВОЈСКА, год. 1, бр. 3, 9. новембар 1908.

КО РАДИ НЕ КАЈЕ СЕ

У овим судбоносним данима за Србију и српство једна од врло утешних појава у нашем државном животу јесте она једнодушна готовост народнога представништва, да свима својим силама народне моћи изиђе на сусрет узбуђеном народу своје и очајним узвицима потлаченога Српства, које очекује нашу моралну и материјалну помоћ.

Општа запрепашћеност не само целокупнога Српства, већ и свега осталога просвећенога света услед ове подмукле отимачине болно је одјекнула у срцима наших народних представника, у срцима увређених родољуба, и ено их, до сада партијски поцепаних, где стадоше на мах раме уз раме и једногласно понудише отаџбини животе и имање народа слободне Краљевине Србије.

Њихово прво старање беше *српска војска*, којој ставише на расположење огромне суме за довршетак њена преоружања и за потпунију општу спрему.

Овакву и оволику готовост наших народних представника у погледу доношења материјалних жртава за своју војску највиша војна управа треба да прихвати са свим жаром патриотских и искрених осећаја трудећи се свима силама да добијемо што спремнију и уређенију војску. Ни једнога часа не треба пропустити, а да се овом приликом не учини што добро по војску.

Није велика ствар куповином допунити предмете, који спадају у материјалну и оружну спрему, пошто су ваљда та питања свакодневно и до сада била на дневном реду. Треба дакле само с потребном обазривошћу ускорити посао са тим питањима, па је несумњиво, да ће се добити повољни резултати.

Друкчије пак стоји ствар с питањима о моралној и интелектуалној спреми војске и о њеним општим подобностима за *одважна рајина предугећа* у толико одважнија у колико ћемо веровати ускоро имати посла и ратнога окршаја с непријатељем многобројним, одевенијим, старијим, извежбанијим и лукавијим.

Да би у опште у вероватном сукобу с таквим непријатељем могли изјавити што јачу одважност са што јачом присебношћу, потребно је да врховна војна

управа предузме благовремено све потребне мере, како би се та потребна одважност могла и остварити у ратним предузећима.

У ред осталих претходних послова који би се имали предузети по овим питањима неминовно је да би дошли на прво место ови послови:

I Попуна официрима, подофицирима и административним чиновницима и целокупног II позива народне војске у коме лежи добра половина наше ратне моћи.

Да би повећали број официра и подофицира ради попуне по командама и штабовима I и II позива народне војске требало би предузети ове мере:

1. Сходним и размишљеним распоредом предавања у Војној Академији створити могућност да се о пролећу идућем могу садањи питомци IV и III године произвести за официре, ако то потребно буде.

2. У нас има приличан број резервних официра, али је у већине њих или спрема недовољна или су многи већ лошега здравља. Да би се за времена знало, шта се од њих у збиљи може очекивати, требало би их без изузетка подвргнути при окружним командама комисијском лекарском прегледу, па онда све оне који су доброг физичког здравља позвати зимус у места дивизијских штабова на једномесечни курс ради теорне и практичне спреме за положаје који им предстоје. Све старије по годинама и већ слабога здравља резервне официре распоредити на положаје, на којима и као такви могу корисно послужити.

3. Произвести за официре све нареднике, који су испит положили за чин потпоручника. Позвати на испит све нареднике који су стекли право за испит официрски. Произвести за нареднике све оне поднареднике, који су положили испит за чин наредника, па онда позвати на испит све поднареднике који су стекли право на испит.

Бољи и трезвенији наредници често пута могу успешно четом командовати. Отресити поднаредници добри су водници.

II Извршити распоред официра и виших административних чиновника за све веће, а и највише команде и штабове за ратно доба.

На сва важнија и најважнија места по вишим командама и штабовима истаћи оне личности, који имају несумњиве подобности за те положаје и који ће у истини бити ауторитети за команду која им се поверава, или за штаб на чијем ће челу стајати те личности. Фаворизам, фамилијарно или каквог другог вида протежирање за такве положаје мора потпуно да изостане, ако се жели добра војсци и отаџбини. Погрешке у овоме питању одмах ће се умотрити, а оне су бивале свагда у рату фаталне по војску.

Наредити да председници општина на четним збориштима једног дана изврше прозивку свих обвезника свих позива њихове општине по списковима које имају. Све промене, недостатке или случајне постојеће погрешке одмах написмено и лично да предаду дотичној пуковској окружној команди ради попуне и исправке, како се око тога не би дангубило онда, кад је за друге послове потребна највећа брзина.

Кратким позивима а на окружним пуковским збориштима прегледати, па према томе одмах и попунити све што од особља недостаје по постојећим раз-

резима, за све штабове почињући од пуковских па на више. Овде се разуме све ниже административно и друго особље.

Наредити свима кадровским командама, да се предузме сем осталог најозбиљнија обука у *извиђању*, сазнавању стања ствари на претпостављеном војишту и обука у брзом и тачном саопштавању вести у позадину, јер смо у тој обуци и најнемарљивији. Ако је потребно прописати сходне и нарочите упуте за ту врло важну грану обуке.

Све офицере, којима би по учињеном ратном распореду пало у део да у вишим штабовима прибирају, сређују, испошиљу или организују службу извиђања и саопштавања, упутити на неко време у главни ђенералштаб шефу извештајнога одсека ради потребних инструкција и спреме за тај положај, и тд.

Сви ови и слични послови који се у свакој припремној периоди озбиљнијега рада војске даду извршити без великих материјалних жртава, иду у прилог јаче обавештености, јачега самопоуздања, слободнијега и одважнијега будућега рада. Овим се искључује пометња, збуњеност, неодлучност и све остало што би ма с кога гледишта оспоравало одлуке и рад баш у оном времену, где треба и када треба да преовлађује највећа енергија и одлучност у свима важнијим предузећима. Све напред речено спада више мање у припремне радове, чије је извршење ван спољних утицаја јер и сви претходни послови сем осталих ободравају и подстичу све и свакога на одважнија и одлучнија сваковрсна предузећа баш онда, када су такве особине драгоцене у свих оних, који командују и заповедају, као год и код оних који извршују.

Невероватно је, како се озбиљним и размишљеним радом у војсци ствара и уздиже дух и морал у дотичне војске, ободравају све и свакога на исказивање и личне иницијативе, која је тако благотворна по својим последицама.

Sgm.

СРПСКА ВОЈСКА, год. 1, бр. 3, 9. новембар 1908, стр. 7-8.

РАТНЕ СЛИКЕ

Драгић Пауновић, редов

Године 1885. у 1. чети V батаљона „Краља Милана“ између осталих регрута беше и редов Драгић Пауновић из Струганика среза колубарскога округа ваљевскога.

Био је син врло сиротих родитеља.

Чим је ступио у кадар, а после неколико дана регрутске обуке, са још неколико својих другова Драгић је издвојен у засебну групу као „*шкарти*“ и *обучавао их је један од најбољих каплара*.

Њихово егзерцириште никад није било далеко од логорскога „мутвака“, како би „шкартови“ били под руком четном кувару ради доношења воде и це-

пања дрва. Све је то трајало дотле, док се један по један од „шкартова“ не успособи и не буде враћен у строј.

Сви се „шкартови“ успособише и одоше у строј чете, само Драгић Пауновић остаде као „шкарт“ а све време регрутске, четне и батаљонске обуке.

Дигли смо сви руке од њега, јер се не даде поправити ни у теорији ни у правилним и хитрим пушчаним радњама; став није имао никакав, није одговарао гласно на поздраве претпостављених, а већ о кораку и да не говоримо. Незграпан, погурен, ћутљив, према свему и свачему необично равнодушан, а што је најгоре, Драгић никако није могао да опорави и да иде „у ногу“.

Немајући рачуна да се за Драгића самога одређује нарочити наставник, Драгић је силом околности потпуно предат служби око „мутвака“ у логору на пространим „Крушицима“. Кад га је год кувар оставио на миру, Драгић би најрадије легао поред ватре и спавао. Често смо га пута затицали да га је целог претрпао чај и пухор, а он слатко спава.

За све време свога службовања Драгићу нико није долазио од породице, нити је он тражио одсуство за своје село. У опште, Драгић је био у тој мери ћутљив, скроман и према свему равнодушан, да је постао предметом више општега сажалења, него ли омаловажења ...

По извршеној мобилизацији пука било је наређено да В активни пешадиски пук „Краља Милана“ одмаршује 21. септембра преко Београда у Ниш. Септембра 20. Драгић побегне из чете са целокупном ратном спремом, коју је добио на руковање. Наредник Баковић уби се тражећи Драгића по целој околини Ваљева, њега нема па нема.

На маршу за Београд пук је првога дана имао велики одмор и ручак у Дивцима. Тек што се пук крете с одморишта, а ето ти нашега Драгића са целокупном спремом, где избијајући из једних кукуруза жури да уђе у строј свога 4 вода. Његов изненадни улазак у строј био је поздрављен од целе чете: узвицима, смејањем и разним шаловитим доскочицама којима изобилују нарочито Ваљевци.

Доласку Драгићевом највише се обрадова наредник Баковић, јер му је то био први бегунац, од кад је он четни наредник, па за то насмејана лица отрча да рапортира командиру о доласку Драгићевом.

Откад Драгић уђе у строј чете у Дивцима, од тада тај необјашњиви смирећи и ћутљиви „шкарт“ нигде више не изостаде од својих другова.

Новембра 5. први пут V пук „Краља Милана“ уђе у борбу с Бугарима у близини села Алдумировица. У први мах беху 1. и 2. чета у стрељачкоме ланцу а 3. и 4. у резерви батаљона. Командант батаљона капетан Грујица Цукавац налазио се код батаљонске резерве и после неколико минута борбе буде рањен. Јуначки, а сада већ покојни поп Андрија из Ћелија, као пуковски свештеник на својој виткој бедевији, дотрча у стрељачки ланац под кишом куршума с узвиком: „Где је командир 1. чете?“ Нашав нашег командира гласно му саопшти: „*Господине йоручиче, командантй вашег батальона рањен је; командантй йука наредиле је да одмах као најситарији командир йримитие команду над I батальоном*“, па одгаломира на бедевији с крстом у руци и извученом сабљом.

Наш нови командант батаљона у договору с поручником, сада покојним Аврамом Јовановићем, одлучи да уз припомоћ двеју чета II батаљона јуришом протера Бугаре из стрељачких ровова, који су се налазили пред нама на 5-600 корака. Али како је испред левога крила тих ровова била једна шумица, те се због густе магле није могло приметити, да ли у шумици има Бугара, командант гласно позва 4-5 војника, који би желели да оду и да се лично увере, имали кога у тој шумици. Пред команданта истрчаше: резервни наредник *Петроније Митровић*, поднаредник *Драгољуб Срећковић*, један каплар из Толосаваца округа подринског, и знате ли ко још? ... Нико други него наш „шкарт“ редов *Драгић Пауновић*! ... Са кратким прекидима обострана је палба била врло жива, а они ђетићи живим корацима већ обиграваху шумицу, док се у њој и не изгубише, што изазва још бржу ватру Бугара из ровова.

Помислисмо да се она четворица неће живи вратити. Али после краткога времена угледасмо их, где сва четворица стоје поред команданта, па му говоре, шта су урадили. Сви војници дочекаше их с узвиком: „*Алал Вам мајчино млијеко!*“

Новембра 7. у борби на Сливници I батаљон V пука „Краља Милана“ био је једина резерва свога пука, а скоро и целе дивизије. У 2 часа по подне било је наређено, да се и тај батаљон развије и да ојача стрељачки ланац покретом право напред. Развијен батаљон прође кроз батерију капетана Луке Лукића, који с урођеном му хладнокрвношћу управљаше ватром својих топова и примаше гранате и шрапнеле с бугарске стране. Батаљон се заустави испред батерије на даљини од 150 корака и поседе стрељачке ровове, израније ископане. Улазак батаљона у борбу Бугари са својих положаја поздравише јаком топовском и пушчаном палбом.

Обилазећи војнике дуж стрељачких ровова, командант батаљона спази једнога војника, који беше *насајтке сео на грудобран, пребацио пушку преко колена, изуо опанке и истреса ситно камење*, које му је било запало у опанке па га жуљило, како он рече.

Шта ћеш ти ту Драгићу? упита га командант, „Ето господине поручнике, истресам опанке.“ Кад му командант нареди да сиђе у ров, Драгић га замоли да остане ту, док се не обује.

Како настаде све живља и живља палба с обе стране, то се ово Драгићево „*обување*“ продужи све до 4 и по часа по подне. Чим који метак бугарски звизне поред Драгића или запраши земљу близу њега, а Драгић га поздрави обичним својим узвиком „*ош њас*“, а чим опет примети да се неки од Бугара крене унапред, Драгић хитро дохвати пушку с узвиком: „*Е нећеш, Буџо, галекко*“, па нанишани, опали и опет повиче: „*погледајте за бре како се којрца*“, затим опет продужи обување и гађање, мотрећи непрестано шта се ради код Бугара.

Ниједан и најмањи покрет с бугарске стране није остао, а да га Драгић не примети и не поздрави ватром своје кокинке с горњим узвиком, ободравајући своје другове који пуцаху иза грудобрана.

Седећи на грудобрану, чим би приметио да ко од његових другова испали пушку, а не нанишавши како треба, одмах би Драгић зграбио пуну шаку прашине и бацио у очи дотичном војнику с узвиком: „*Испале ти, да Боџ да кад си такава кукавица!*“ – „*А што се бојиш, мајчин сине, зореж од себе?*“ – „*Гледај како Драгић обаљује Буџаре, а они му не моџу ништа*“ ...

За све време борбе тога дана Драгић не сиђе с грудобрана, седећи сасвим мирно, гађајући и бодрећи своје другове. Кад би год видео своју жртву одмах би на то упозорио своје другове.

Својом хладнокрвношћу, трајном присебношћу и необичном неустрашивошћу у борби, мирнодопски „шкарт“ редов Драгић Пауновић својом необичном храброшћу био је пример својим друговима, који не беху среће да ступе у ред мирнодопских „шкартова“.

По прекиду борбе 7. новембра, ондашњи командант дринске дивизије, сада већ покојни ђенерал Јован Мишковић, по представци надлежних, призвао је себи на рапорт редова Драгића и лично га похвалио за његово јуначко држање у борби с Бугарима.

Такав је Драгић остао и за све време даљих бораба, у којима је учествовао његов батаљон.

Међу првим војницима V пука „Краља Милана“ који су одликовани за храбро држање у рату 1885. године, био је и наш Драгић Пауновић. Али судбина је овога храброга војника хтела, да Драгић не понесе то драгоцену одличје на својим јуначким грудима, у којима је откуцавало срце једног скромнога, трпеливога, ћутљивога и јуначкога сина најсиротијега становника његова села.

Драгић је умро првих дана ратног примирја у власотиначкој војној болници од запаљења плућа са стиснутом песницом, у којој је држао „*сребрну медаљу за храброст*“.

Његово јуначко тело и данас лежи у власотиначком гробљу, далеко од његове скоро изумрле породице.

Слава храброме редову Драгићу Пауновићу.

Sgm.

СРПСКА ВОЈСКА, год. 1, бр. 4, 16. новембар 1908, стр. 4-5.

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА ОПШТУ СПРЕМУ И ОБРАЗОВАЊЕ У ВОЈСЦИ

Неко је казао некада врло оправдано: *какви су официри, онаква је и војска*. Ово значи: у колико је год у некој војсци спремнији официрски кор, у толико је јача вероватноћа, да ће и та војска бити спремнија и подобнија за ратна предузећа. Пажљивијим разматрањем Историје ратова дошло се до истине, да је боља и неспремнија војска којом командују спремни официри, него спремна војска којом би командовали неспремни официри.

Ову истину, која се не да оборити никаквим софизмима, појмили су још и стари Римљани који су говорили: „*Боље је стигао овнова, које би предводио лав, него стигао лавова, које би предводио ован.*“

У којих се год војсака официрски кор попуњава на један исти начин, у таквих се војсака сасвим природно уз методичка усавршавања у општим војним знањима, сви напретци у војним знањима лако преносе и на нова, познија поколења официрска. Отуда је у тих војсака и вештина управљања и командовања војском општа духовна имовина целокупног официрског кора.

Један исти начин попуњавања официрског кора, сем осталих добрих страна, из сасвим појмљивих разлога, условљава и лакше научно образовање и појединаца и целине у официрском кору за све више и више положаје у војсци. Сем тога у таквом официрском кору лакше је неговати и однеговати јаче дружељубље, које је уз остале врлине војничке од јаког утицаја на општу ваљаност официрског кора. Такав је официрски кор у опште хомогенији, па дакле и подобнији, како за даље научно васпитање, тако и за сва практична ратна предузећа. Сви чланови таквог официрског кора боље се у опште разумеју и лакше споразумевају у свима војним предузећима, поглавито у предузећима ратних догађаја, који могу бити судбоносни по дотичну војску, а и за саму државу.

У кратко, официрски кор, који се попуњава на један и исти начин, има највише подобности за свестраније своје опште и стручно војно образовање, па као такав може имати и најјачи утицај на општу ваљаност своје војске.

Мало је војсака, у којих се искључно на овај начин попуњава официрски кор. У ону осталу већину, као што се зна, спадамо и ми. Зашто смо и ми у тој лошој већини, говорићемо други пут.

Кад је по досадањем већ неминовно, да се официрски, а и подофицирски кор у нас највише војна управа мора старати, да пронађе путе и начине, како ће и на који начин да створи јачу хомогеност у нашега официрског и подофицирског кора. Како ће и на који начин да упуту и уједначи спрему и васпитање тако хетерогених чланова официрског и подофицирског кора, те да самим васпитањем цео официрски и подофицирски кор задахне истим идејама и истим погледима како на сам њихов значај тако и на значај саме војске и њене употребе.

На послетку, на војној је управи да поведе бригу и старање и о томе, како ће и на који начин успети, да вештина командовања војском постане општом духовном имовином целокупног официрског кора, те да једанпут и у нас нестане овако застрањених, чудноватих и ничим необјашњивих погледа појединаца како на значај самог официрског кора и његов утицај на овако или онако командовање војском, тако и на значај оваке или онаке спреме и подобности војске за ратна предузећа. Наводити за ово примере, сматрамо за сад за излично.

Да има неједнакости у спреми и образовању и подофицира по командама и подофицирским школама, довољно је пажљиво пратити службу подофицира, кад распоредом оду у нове команде, као год и службу подофицира, кад по

свршетку подофицерске школе оду на службу у сталне команде. Док се год не навикну приликама, под којима се и како се служба схвата и врши у новој команди, и једни и други целокупним понашањем у служби изгледају страни, место да у новим командама не наиђу у служби ни на шта, што би њима било необично или странно. Док се год потпуно не асимилишу новим погледима и навикама у погледу службе у новој команди, дотле су они највише изложени казнама. Статистика казни ово утвђује. Ово се свакојако осећа и у официра приликом промене команда.

Ако се сад свему овоме додаду још чести премештаји команданата, командира и потчињених официра, онда су уз општу хетерогеност официрскога и подофицерскога кора у погледу попуњавања и у погледу овакве спреме сасвим природно неизбежне неједнакости у општој спреми и образовању и подофицерскога кадра.

По досадањем начину попуњавања официрскога и подофицерскога кадра у нас најјача су врела: *Војна Академија и подофицерске школе*.

Кад и ако у овим војним установама буде постојала потребна хармонија и утврђена основа за уједначено и правилно образовање и једнога и другог кадра и ако ова иста гледишта буду меродавна и за трупне команде, онда ће поступно нестати и ове дисхармоније и застрањених погледа на значај официрскога и подофицерскога кора и њихов утицај на ваљаност војске и њену употребу у данима судбоносним по отаџбину.

Да нестане ове неједнакости у нашој војсци у погледу обуке и образовања за стварну употребу војске, довољна је само добра воља, увиђавност истрајност и јача енергија у наше врховне војне управе.

Онако како је то и у свима модерним војскама, врховни надзор над целокупном обуком у војсци треба да је у рукама начелника Главнога Генералштаба. У погледу наставе у војсци, начелнику Главнога Генералштаба морају бити потчињени: инспектори свих родова војске, управитељ Војне Академије и команди дивизиских области.

Остварили се ово, па још ако је добре истрајности и јаке енергије у начелника Генералштаба као одговорног чиниоца за општу наставу у војсци, те ћемо и ми по овим питањима опоравити једанпут правим путем.

Начелник Главнога Генералштаба као најглавнији помоћник Врховнога команданта у ратно доба природно је да и руководи општом спремом и образовањем војске у мирно време јер ће на тај начин и једино бити у могућности, да може у ратно доба и знати, шта, колико и како може очекивати од својих трупа и њихових команданата.

Од начелника Главнога Генералштаба треба дакле да потичу сва упутства за општу спремину и образовање целокупне војске у мирно доба. Његови непосредни помагачи у овом најделикатнијем послу треба да су: команданти дивизиских области, инспектори ових родова оружја и управитељ Војне Академије.

Сва дакле питања, која се односе на спремину и образовање целокупне војске, треба претходно да се претресу у заједничкој седници горе поменутих личности под председништвом начелника Главнога Генералштаба, па тек

онда да се одобрењем министра војног доставе трупним командантима, управитељу Војне Академије и инспекторима родова војске ради извођења наставе по трупама и обављања предавања по школама.

Налазимо, да би ово био једини пут да се у нашој војсци у опште отпочне вежба и спрема војске и официрскога кора по извесном систему.

На послетку, на овај би се начин једино и могао дати одговор на свакидања питања: ко је у нас одговоран за оваку или онаку научну спрему наших официра и подофицира као год и за општу подобност наше војске за ратна предузећа.

Sgm.

СРПСКА ВОЈСКА, год. 1, бр. 5, 23. новембар 1908, стр. 1-2.

СПРЕМА НАШЕ ВОЈСКЕ

Кад оно 1875. године изненадно плану прва пушка очајничке освете у Невесињу и одјекну уз Неретву кршким урвинама јуначке Херцеговине и поносне Босне, ондашње две малене српске кнежевине Србије и Црне Горе, свесне свога политичкога бића и жалоснога стања подјармљенога Српства, уз пркос индолентне Јевропе наспрам свега племенитога и узвишенога, отпочеше журно припремање своје убојне снаге за нераван бој са силном царевином османлиском.

И онда су ове две малене кнежевине претрпаване саветовањима умиривањем и упућивањима на стрпљење са свих страна себичне Јевропе, али је нападени народ српски у оно доба више полагао на своју разбуђену свест и разбукталу жудњу за слободу подјармљенога Српства, него на „пријатељска“ саветовања и нека затутуљена обећања и лепе жеље оних, који лепим и симпатичним обећањима тражише само основу да што јаче замуће воду, е да би за њих лично био већи ћар.

Ко се, уз ону општу ужурбаност нашега народа у оно доба, ко се од савременика не сећа још, сем остале озбиљне спреме, и онога недељнога и празничнога логоровања и вежбања ондашње наше и I и II класе народне војске. Уз ова недељна и празнична вежбања свих борацких јединица ондашња војна управа, свесна великога значаја старешинскога кадра за ратно доба, позивала је делимично све ондашње народне старешине на шестонедељни теорни и практични курс. Овим вежбањима руководили су онда пробрани и најбољи кадровски официри.

Са коликом су год љубављу и одушевљењем ондашњи официри, наставници вежбања, обучавали и најпотребнијим ратним радњама поучавали народне старешине, са толиком су истом љубављу и још већим одушевљењем и напором народне старешине за све време бављења на овоме курсу чинили све, како би доказали да су достојни онога поверења, које се на њих полаже у предстојећим судбоносним данима по отаџбину.

У ратовима за ослобођење и независност својих јуначким држањем и самопрегоревањем ондашње народне старешине доиста су осветлали образ својих команда и свога имена. Њихова јуначка дела морају бити оцртана златним словима у Историји наших ратова, ако се ко од познатих чиниоца једанпут сети да приступи и овом послу, азбуци нашега новијега ратовања!

Сећајући се мирнога доба и свих страхота минулих ратова као год и свих незгода које су наилазиле или силом ратних околности или као плод недовољно смишљених и прикупљених претходних припрема за онако судбоносне тренутке, „Српска Војска“, упозоравајући меродавне чиниоце на све те околности, а имајући у виду политичке прилике у којима се налазимо у ово доба налази, да би требало да предузмемо све потребне припреме, како нас не би изненадили догађаји, који су на помолу. Нарочиту пажњу требало би обратити на све оне претходне припреме које су независне од спољних утицаја, које дакле зависе искључно од нас самих. Требало би дакле урадити ово:

I Место што се и по други пут позивају извесни делови пешадије и коњице на накнадну вежбу налазимо да би умесније било, да се делимично позивају на вежбу све борачке јединице II позива, а нарочито би потребно било да се на нарочиту вежбу делимично позивају старешине II позива народне војске, јер је наше убеђење, да је наш II позив народне војске наша друга половина убојне снаге.

II Није потребно да понављамо формацију нашега другог позива. Они који треба да је знаду они је и добро познају. Исто тако није потребно наглашавати да је грдно велика разлика између бројнога стања јединица које се формирају за мирнодопске маневре и између бројнога стања тих истих јединица, формираних за ратно доба као год што није потребно доказивати разлику између команди извесним јединицама извеснога мањег бројнога састава на мирнодопским маневрима и тих истих јединица малено јачег бројнога састава.

Све је то несумњиво врло добро познато онима који управљају војском у мирно доба. Али баш зато, што смо дубокога уверења да они то знају, морамо се чудити што сада у овако бурним политичким догађајима не учине све оно што стоји у њиховој власти, те да српска војска у одсутним тренуцима не зажали на своје управљаче мирнога доба.

Ми сви знамо, како наш други позив стоји са старешинским кадром, као год што сви знамо, да ни у мирно доба није лако распоредом појединих личности задовољити стварне потребе и захтеве дотичне команде. Па кад се то зна онда настаје питање: Шта у опште смета, да се благовремено учини распоред официра, и за јединице II позива народне војске, па да се тај распоред, ма и у најповерљивијем облику саопшти свима тим личностима а нарочито официрима виших положаја.

Ако се мисли, да и њихове ствари треба држати у тајности све до потребнога тренутка, онда ми то морамо назвати грдном заблудом. Оно што је у другом свету јавна тајна, код нас је тајна о којој чак нико не сме ни да мисли. И у силној Немачкој војсци као год и у Француској и другим већим војскама, па често и у јучерашњој Бугарској још се у мирно доба зна, ко су команданти појединих већих јединица, које се тек имају формирати за ратно доба. Кад се те личности наменују за тако важне положаје, онда се још у мирно доба у свима

приликама дају нарочите прилике тим личностима, да се припремају на ратне начине тим својим великим положајима, који им предстоје за ратно доба.

Зашто се то не учини и у нашој војсци ми не знамо. Али да би то требало да буде и да је грдна погрешка, што то до сада није учињено, то неоспорно јако верујемо.

Sgm.

СРПСКА ВОЈСКА, год. 1, бр. 6, 30. новембар 1908, стр. 1-2.

НАШИ ПОДОФИЦИРИ

У колико су год веће војске, у толико је јачи значај подофицира у дотичне војске. Исто тако, у колико је год краћи рок службовања војника у кадру под заставом, у толико је јачи значај подофицира у дотичне војске. Напоследку, у колико су год и у једном и у другом случају бољи и спремнији подофицири, у толико ће бити боља и поузданија војска.

Неоспорна је истина, да треба поклањати озбиљну пажњу што обилатијој, што потпунијој спреми официрскога кора, али у исто време треба имати на уму, да је у толикој истој мери потребно поклањати тако исто озбиљну пажњу и озбиљној спреми подофицира, јер *само спреми официри и спреми стјални подофицири, јаки умом, а богаћи моралом, јесу истинити представници и носиоци војних традиција, дисциплине и техничких војних знања.*

Па кад је све ово овако и кад се у свима војскама, па и у нас, придаје толики значај подофицирском кору, није ли право и оправдано, да се и томе подофицирском кору, са тако јаким утицајем на ваљаност војске, створи законским путем јача, озбиљнија и поузданија основа за његово биће у тако тешкој, а деликатној служби отаџбине.

Ми смо несаломљивога уверења да нема ни једнога озбиљнијега познаваоца војске и свих оних елемената од утицаја који скупа чине једну војску ваљаном војском, да се неће с нама сложити у мишљењу, да је правилно решење *подофицирскога питања* у нас једно од оних питања, којему би требало поклонити свуколику и озбиљну пажњу.

Сем потребнога чисто материјалнога – новчаног – побољшања нашега подофицирскога кора, налазимо да је једно од најважнијих питања, које би требало правилније решити, питање о надлежности оних, који по досадањем имају право да на основи извесних дисциплинских кривица отпуштају подофицире из кадра, па да их шта више том приликом лишавају и чина, који су стекли редовним путем.

Ма каква и ма колика се претпостављала справедљивост у дотичних старешина, који су по досадањем надлежни да некога подофицира лише чина и отпусте из кадра, и ма колико да је тај поступак убедљив за дотичнога подофицира, који се на овај начин кажњава, ипак има доста ненамерних случајева, који говоре и противно. Кривица једнога подофицира не само што треба да се пажљиво и стрпељиво процени, већ и изрицање казне треба да се оснива на што потпунијем познавању службе и праве вредности и ваљаности дотичнога

подофицира. Тек на основу тако пажљивог, стрпеливог и хладнокрвног разматрања и процене кривице може се имати јемства да ће бити изречена и правилна казна.

Међутим многоструке прилике, под којима се изричу дисциплинске казне, ни издалека не дају довољног јемства да ће процена тих кривица бити пажљива, свестрана и правилна. На тај се начин, често услед тренутног овакога или онакога расположења дотичнога старешине, отпушта из кадра, а у исто време лишава се чина, и такав подофицир, који би по суштини те исте кривице и стварној својој спреми и ваљаности могао још дуго и корисно послужити и војсци и отаџбини.

Због свих ових укратко изложених околности ми држимо, да би питање о отпуштању подофицира из кадра и лишавање чина подофицира требало да уђе у опредељења закона о устројству војске тј. да подофицир за извесне кривице може бити лишен чина и отпуштен из кадра само по судској пресуди.

Овим и оваквим законским опредељењем не само што би се избегле све несугласице и неједнаки погледи старешина на поједине веће кривице подофицира, већ би се оваким опредељењем знатно уздигао дух и морал у подофицирском кору, јер би њихово биће почивало на јачој – законској основи. Њихове би кривице на основу судских пресуда биле убедљиве за све и свакога.

Што се тиче материјалне награде, коју сада уживају наши подофицири, оне не подбацују награде подофицира осталих војскака, само би потребно било за подофицире узаконити још и VI рок службе у сталноме кадру јер има велики број подофицира који и преко овог рока могу врло корисно послужити у војсци.

На послетку једно од најосетљивијих питања за подофицирски кор јесте питање о одобрењу останка дотичнога подофицира на даљем року. Како се ово питање решава по садањим прописима, познато је, па је исто тако познато, да се ова питања решавају често пута по тренутним расположењима дотичнога старешине. Да би се избегле могуће неправилности при овим одлукама, које су врло судбоносне по подофицире, налазимо да би се могло и ово питање поставити на правилнију основу која би гласила: скуп официра дотичнога пука под председништвом команданта пука доноси одлуку о томе, хоће ли се одобрити или се неће одобрити дотичном подофициру останак на даљем року службе у сталном кадру.

Сви подофицири, којима се не допусти останак на даљем року службе у кадру, а који доцније не добију никакву државну службу, треба да добију право на годишњу потпору за себе лично, а после њихове смрти за њихову породицу. (Чл. 23. закона о устројству војске). Јер није ни у коме случају правилно, да се подофицир лиши овога свога права, ако му се не допусти останак на даљем року службе у сталном кадру, а нема још 14 година непрекидне службе, итд.

Ми овом приликом износимо само главне напомене, указујући на недостатке садањег стања наших подофицира с најлепшом намером, да би побудили меродавне чиниоце, да и о овоме важном питању поведу озбиљно старање, ако се у опште у нас помишља на какве корисније реформе у нашој војсци.

Sgm.

СРПСКА ВОЈСКА, год. 1, бр. 8, 14. децембар 1908, стр. 2-3.

НАКНАДНО ВЕЖБАЊЕ ВОЈНИХ ОБВЕЗНИКА

Кад је год у изгледу скори рат, онда се у дотичној војсци предузимају најпотребније мере помоћу којих се, уз општу спрему, одржава што већа и јача готовост трупа за ратне догађаје. Поред свих материјалних припрема меродавни чиниоци морају имати на уму и потребу, благовременога освежавања трупа у оним радњама, које предстоје војсци у првим сукобима и с којим радњама војска делује за све време извођења операција, одбацујући све оне радње које немају стварне примене у рату.

Настаје питање, па које су то најпотребније радње, на које би требало обратити нарочиту пажњу у времену општих припрема за ратне догађаје?

Одговор на ово питање врло је прост и лак: *Све друго само не шрујни егзерцир на гарнизонским егзерциришћима, само не равнања и хитро искорачавање, само не маршиовање са затегнутим коленима, љоздрављање с оружјем и без оружја.* и тд.

Непријатно нас изненађује појава, да се ми још не можемо да ослободимо чудних предрасуда, као да не може бити припремних вежбања, док се претходно по неколико дана у овоме скупоме времену не утроши на једначини, водни, четни и батаљонски егзерцир пука, у којим радњама играју првенствену улогу правилски корак са затегнутим коленима уз страхотну лупљаву ногама, хитро окретање и оскорачавање приликом удвајања редова, марширање у потиљак, равнање, и тд.

Борба на разноликом земљишту, осигуравање за време борбе и маршовања, извиђање и извештавање, примена фортификациских радова за време борбе, гађање у мете и тд. како изгледа, у нас долазе у други ред.

Па и времену редовних вежбања у нас преотима мах трупни егзерцир на равним гарнизонским егзерциришћима, с нарочитим погледима на правилност корака, равнање с раменима у једној линији, с петама у правој линији, и тд.

Што се ово овако и на овај начин у нас схваћа и ради, није скоро никакво чудо, јер такви погледи долазе и с највиших места, и од личности позватих да имају правилнији поглед на стварну обуку наших трупа. У саопштењима својих примедба по извршеном прегледу над обуком једнога пука у унутрашњости дотични инспектор скоро једино негодује неправилности корака, неумешноме равнању, на закошењу рамена војника и непостављању пета у једну линију приликом равнања у месту.

Са свим је природна ствар, да ће и трупни команданти у свима вежбањима обраћати поглавиту пажњу оним радњама, о којима воде рачуна претпостављене старешине при својим повременим прегледима.

Ослободимо се бар у овим зимским припремним вежбањима традиционалнога *шрујкања, ченгискога окретања и љоскакивања с одржавањем петља на правој линији* и приступимо извођењу борбе с трупама на разноликом земљишту с разним претпоставкама и нарочито комбинованим приликама, с редовном применом и коришћењем земљишта и мањих фортификацијских објекта-

та; обделавајмо затим озбиљније службу извиђања, обуку гађања, дужега маршовања и тд.

То су те радње, с којима се војска сусреће одмах у почетку операција. Ко их боље и умешније буде примењивао и изводио, у тога су бољи и вероватнији изгледи за повољан успех.

И у обичном, мирном, времену пруски регрути одмах трећег или најдаље четвртога дана по доласку у кадар отпочињу извођење борбе на разноликом земљишту и ову обуку изводе упоредо с гађањем у мете, без великих церемонија. Угледајмо се на Прусе бар у времену ових припремних вежбања с нашим изслуженицима, који су имали довољно прилика да се обуче правилном корачку, равнању, подскакивању, одржавању пета у једној линији и тд.

Користимо се временом што умешније, да се не кајемо доцније!

Sgm.

СРПСКА ВОЈСКА, год. 1, бр. 9-10, 25. децембар 1908, стр. 2-3.

ЈЕДАН ПРАВЕДАН ЗАХТЕВ

Ни једна појава у људском друштву није тако тешка као *неправда*. Она је несносна и тешка не само кад се врши над појединцима, већ је тешка и за већа удружења, па и за читаве државе. Наш народ под утицајем многих философских опажања, а од постанка свога киван не неправду, и формулисао је познату народну философску изреку: „*Правда држи земљу и градове*.“

Ова народна философска изрека у истини је била увек полазна тачка за сва наша законодавства онако исто, како се то претпоставља да је и у других народа. При свем томе што смо непоколебљивога уверења, да је напред споменута народна философска изрека полазна тачка у свима нашим законодавствима, ипак има случајева кад се можда и нехотице огреше о правду они који предлажу или прописују законе, не водећи довољно рачуна о томе, како ће те законске одредбе одјекнути у осећајима оних, на које се буду примењивала та законска наређења и какве у опште могу бити последице таквих законских одредаба.

Овом приликом ми хоћемо да укажемо на две појаве у нашем закону о устројству војске, и то на једну која већ постоји у виду законске одредбе, и на другу која је можда и нехотице избачена из тога истога закона приликом законских измена и допуна од 1904. године.

И У садањем закону о Устројству Војске у члану 21. стоји оваква законска одредба, која се односи на питање о стављању официра у покој;

„Официр, који је навршио 10 година дејствителне службе, добија право на пензију и може се ставити у покој, ако је постао телесно или душевно неспособан, или ако у опште не подноси за дејствителну службу“ и тд.

Овај последњи став законске одредбе, који смо цитирали, врло је кобан по само биће и морал у официрском кору, је су овом законском одредбом широм отворена врата свима тренутним расположењима меродавних чинилаца, који

имају моћ решавања у војсци. Последице ове законске одредбе и тренутних личних нерасположења према појединим официрима убијају дух и морал у официрском кору, спуштајући га на ниво, на коме се он никад не би требало да нађе. Није дакле овде питање о појединцима, над којима се по злој судбини примењује ова застарела и ничим неоправдана одредба, већ је овде питање о духу и моралу оних, који остају у активној служби.

Може ли се ма и тренутно претпоставити, да ће се моћи винути у потребну висину интелектуална моћ једнога официра, која би још била подржана трајном енергијом и патриотским одушевљењем за службу отаџбини, кад сваки појединац зна, да му над вратом виси онаква законска одредба, на основу које се он тренутно може наћи на улици, ако то само нађе за потребно дотични извршилац воље законске?

Идење на руку личним прохтевима, личним нерасположењима, лажним доставама и својевољним одлукама о судбини појединаца у војсци не може и не сме налазити ослонаца у закону о устројству војске.

Ону кобну одредбу законску, која говори о добијању права на пензију и која гласи: „... или ако у *отйшше не йодноси за дејстѿвительну службу*“ треба потпуно изоставити првом приликом законских измена и допуна у закону о Устројству Војске, ако се у опште жели да се у официрском кору уздигне дух и морал на ону висину, с које мора обасјавати интензивном светлошћу све путеве који воде стварном напредовању војске.

П У чл. 21. закона о Устројству Војске од 1901. године под тачком 6 гласила је овако једна одредба:

„Официру, који је дејствителности служио корисно 10 година у једном чину, при стављању у пензију одређује се пензија вишега чина, ако је за последње три године, 8, 9 и 10 имао добре оцене; но од овога се изузимају они, који су већ стекли право на то.“

Овом и оваквом законском одредбом хтела се на изванредан начин да награди беспрекорна служба онога официра, који 10 година проведе непрекидно у једном чину. Ово се дакле односило на оне официре, који ма из буди каквих узрока нису могли аспирирати на већи чин. Доцније је ова законска одредба добила скученији вид, јер се учињеним изменама ова повластица односила била само на ниже официре. Изменама и допунама у закону о Устројству Војске од 1904. године потпуно је укинута и ова законска одредба.

На један веома неправедан начин официри су лишени извесних својих права, која су стекли раније.

Ова законска одредба која је постојала раније, оснивала се на увиђавности војне управе и законодавног тела, да су наши официри према плати и другим материјалним додацима изостали били од официра осталих војсака, па се гледало да се та разлика колико толико надокнади онаквим законским одредбама. Нама је познато, какви су разлози руководили највишу војну управу, да предложи народном представништву, избацивање оне законске одредбе, али смело тврдимо да је тиме учињена једна неправда официрима, на које би се имало применити та законска одредба. Ова неправда у толико је тежа, у коли-

ко се зна, да су данашње плате наших официра урегулисаване од пре 50 и више година, кад су друштвене прилике у нас биле сасвим друкчије.

Ова неправда бар није требала да се однесе на неке официре, чија плата знатно подбацује плату виших официра.

У нас има знатан број на пример капетана I класе а и поручника, који из ма каквих побуда и разлога не могу да рачунају на већи чин, а међутим су одличнога владања и беспрекорног вршења службе, па су у исто доба још потпуно способни за службу и у миру и у рату. У мирно доба они старијих година већином су управници разних слагалишта и магацина, у чијим се рукама дакле налази по неколико стотина хиљада динара државне имовине, а у ратно доба њима се опет с пуно поверења поверавају команде над појединим јединицама.

Па кад су ови људи таквога поверења, таквога неуморнога устаоштва у чувању и одржавању толике државне имовине у исправном стању или су опет на другим службама по штабовима и командама с добрим и препоручљивим оценама, зар онда није таквим службеницима учињена неправда у томе, што им је законском изменом од 1904. године одузето право пензије вишега чина, ако проведу 10 година у једном чину.

Ова је неправда у толико већа, у колико има доста њихових другова, а и најстаријих чиновна у војсци који још и данас уживају ту повластицу, јер су се њоме користили док је поменута законска одредба била још у сили закона.

По претпоследњем ставу члана 21. закона о Устројству Војске нижи војни чиновници који проведу 10 година у I класи, кад се ставе у покој, добијају пензију непосредно вишега звања. Ето и због овога ми не знамо, зашто би се то исто право оспорило и нижим официрима.

Ово неколико редака „Српска Војска“ износи у најбољој намери с жељом, да се ово узакоњено право, поглавито нижим официрима, поправи законским пројектом првом приликом потребних измена и допуна у закону о Устројству Војске.

Sgm.

СРПСКА ВОЈСКА, год. 1, бр. 9-10, 25. децембар 1908, стр. 5-6.

ЈЕДНА НЕМИЛА ПОЈАВА

У времену кад су угрожени животни интереси Српства и две наше лепе земљице, у времену кад је наш народ једнодушним и енергичним протестом, уз општу симпатију свих цивилизованих народа, изјавио своје велико негодовање о неправедној отимачини двеју великих чисто српских покрајина, вољан и решен да и с оружјем у руци стане на браник својих националних аспирација, – ако игде, а оно бар у нашој војсци, од најмањега до највишега чина и звања, треба да влада потпуна и ничим не помућена једнодушност.

Тако би требало да буде, за такву једнодушност у нас има услова, таква једнодушност донекле и постоји у нашој војсци. Али има извесних знакова који казују, да о потреби такве једнодушности не мислимо сви подједанко.

Неједнаки у нас погледи о потребној једнодушности, поглавито у овако критичним данима, јесу производ неједнаких погледа на општу спрему, ваљаност и подобност једне војске за ратна предузећа.

У процени ваљаности и опште подобности једне војске за ратна предузећа има веома много елемената од утицаја, о којима мора водити рачуна онај, који жели да добије што приближнију и што стварнију оцену о тој војсци. Ова се процена мора оснивати на озбиљном, хладнокрвном и зналачком основу. Онај који цени и оцењује ваљаност и општу подобност једне војске за ратна предузећа мора се ослободити свих илузија, себичних закључака и једностранних посматрања.

Ко ради противно и прецењује, тај баца себе и друге у заблуду.

У нашој се дневној журналистици пре кратког времена претресало питање о назорима и погледима једног вишега официра, професора у Војној Академији, о једној од суседних војсака, у савређењу с нашим војском, у неколико су се размимоилазили професор и његови слушаоци. Професорове се процене и закључци оснивају на стварности, а оне извесних његових слушалаца на младичким, више поетским и патриотским узбудљивим жељама.

Овако размимоилажење у погледима и процени, које се десило на часу предавања, дакле у затвореном простору, где се професору оставља свугде потпуна слобода, где нема цензуре, дошло је на некакав начин до ушију, како се вели, једном грађанину који је опет на један чудан начин с дискрецијом свога имена тај као бојаги злонамерни поступак професора доставио управитељу Војне Академије.

Што је сад најчудније и најзагонетније, професор бива одмах разрешен од професуре, а затим и оптужен. Разређење хитно долази, истрага отпочиње, па се помишља и на стављање под суд тога професора.

Па шта се хоће с овом истрагом и оптужбом? Несумњиво се хоће да осумњичи патриотизам једнога нашега официра, дугогодишњег професора Војне Академије, а све на рачун олакога схватања стварнога стања војске од стране извеснога броја његових слушалаца, који нису своје неподударане с мислима свога професора изјавили на званичном рапорту по војним прописима, ако су за то налазили оправданог разлога, већ је на чудан начин тај разговор између професора и његових слушалаца дошао до ушију некаквом грађанину, који је у целој овој достави остао непознат за онога, противу кога је поведена ова фамозна истрага!

Па зар у овако бурним временима од једнога да речемо научнога спора, од научних извора и закључака једнога од наших одличних виших официра правити толику галаму, изврћући можда смисао његових тврђења, давајући им значај чак некакве нове афере?!

Баш и ако би те несугласице и закључци између професора и његових слушалаца ишле у прилог схватањима његових слушалаца, ипак то не мора бити такав грех и кривица да се није могао изнаћи какав подеснији пут и начин да се о противном увери дотични професор, ако се сматрало да је овај на погре-

шном путу већ је ова ствар тако поведена, да је она у друкчијој форми и садржини избила на јавност, која, по несрећи, једва чека какве било сензације.

Ми у осталом не знамо како ће војни министар ову ствар схватити и као меродаван решити, али знамо то, да се оваквим погледима и оваквим стварањем тобожних кривица за поједине официре срља правце у деморал, је ко напослетку јамчи да ли је тај грађанин могао схватити правилно и објективно ту несугласицу између професора и његових слушалаца.

Престанимо једанпут са подобним испадима у војсци! Приступимо уздицању духу и морала у војсци и стварајмо што јачу и што поузданију једнодушност у нашем иначе маломе официрскоме кору.

То од нас тражи војска и отаџбина.

Sgm.

СРПСКА ВОЈСКА, год. 2, бр. 9, 1. март 1909, стр. 3-4.

НАШИ РЕЗЕРВНИ ПОДОФИЦИРИ

Да бисмо могли што пре попунити наше трупне јединице, што већим бројем добрих резервних официра и подофицира, сматрамо за потребно учинити једну корисну напомену:

У редовима свих позива наше народне војске има врло велики број подофицира свих чинова, који су те чинове добијали или редовном службом у кадру или су их добијали редовним путем по свршетку подофицирске школе и даљом службом у кадру.

Услед промењених породичних прилика или услед разних других околности многи су кадровски подофицири били принуђени да иступе из кадра, те да према својим подобностима потраже за себе другу каријеру било у државној служби, било у разним приватним предузећима и новачним заводима, било на послетку у извесним својим предузећима и радњама.

Међу овим подофицирима разних чинова има их доста, који су по изласку из кадра свршили какву стручну школу, те су с обзиром на своје подобности добили пристојна места или у државној служби разних надлештава и установа или у приватним предузећима, као год што их има са самосталним радњама, по целој Србији.

Служећи дуги низ година у кадровским трупним јединицама, а по изласку из кадра спремајући се још и за друге нове службе, положаје и радње, ови и овакви подофицири с пуно својих одлика могу се с правом сматрати као одлични подофицири.

Многи од ових подофицира и преко своје воље распоређени су у појединим позивима на извесне службе мањег значаја тако, да су не само и они сами тим положајима незадовољни, већ шта више многи од њих сматрају да су тим положајем у народној војсци и омаловажени.

У колико нам је познато, из најчистијих побуда, а с обзиром на политичке прилике које се густим и црним облацима згомилавају и претрчавају око наше отаџбине ови су одлични наши подофицири једним својим скупом манифе-

стовали своју жељу, да с обзиром на своје војничке подобности заузму у редовима народне војске она места, у којима ће они с далеко више воље, усталаштва и енергичног пожртвовања моћи послужити својој отаџбини у овако судбоносним тренутцима.

Овакву појаву и овакве жеље наших дичних подофицира „*Српска Војска*“ свесрдно поздравља и износи пред своје читаоце.

Интереси наше војске и интереси наше отаџбине захтевају, да се што пре изађе на сусрет овако патриотским жељама ових одличних подофицира, јер међу њима има велики број, који је и на делу показао, како се и с колико пожртвовања служи отаџбини и Српству.

Овим похвалним жељама наших резервних подофицира може се најлакше и најјевтиније изаћи на сусрет на овај начин:

Преко пуковских окружних команда, а и путем „*Српских Новина*“ позвати у дивизиска места на 15 дневну вежбу све резервне подофицире свих позива, који су те чинове добили службом у кадру. Собом да понесу и своје војничке исправе.

У току тих 15 дана под руководством најспремнијих официра поновити са њима најважније војничке радње (руковање ватром у борби, руковођење покретима и радњама дотичних јединица у борби с коришћењем земљишта, израда омањих фортификациских објеката, ред и дисциплина на маршу, на становању, на предстражама, осигуравање, извиђање, патролирање и тд.) одбацујући при томе све оно, без чега се може проћи у рату и оно што се најређе или никако не примењује у рату (хитро обртање, вешто подскакивање, равнање пета и рамена, блесасто подизање главе, громко одговарање на поздрав, *правилно* искорачавање при узимању пушке на готовс, досадно теорисање и тд.).

У току тих 15 дана све те подофицире треба подвргнути испиту за даљи већи чин из најглавнијих предмета и радњи. При оцени водити рачуна само о трезвености кандидата и потпуном разумевању најглавнијих дужности њихових за који чин и положај полагају испит. *Велика и јака теорисања* потпуно одбацити и заменити разумевањем рада на практици.

По извршеном испитивању одмах произвести их у резерви за даље чинове: официрске, наредничке и поднаредничке.

По извршеном производству распоредити их по трупним јединицама дотичних позива за командире чета и воднике, без обзира где су дотле били распоређени.

За административне службе могу се употребити добро писмени обвезници који нису с разних узрока служили потпун рок у кадру, који су слабијега здравља и тд.

Без икаквих материјалних жртава уздићи понос, дух и морал у војсци значи бити познавалац снаге у своје војске, значи искрено служити отаџбини, значи бити у истини први војник.

Sgm.